

Antoni Serra

Deseos humanos.

I

He de confessar —i sé que aquest no és el moment de la mort, així ho desig, perquè no he vist cap jesuïta que tregui el caparró per salvar-me— que el tren, sobretot el tren antic i de fumassa, ha estat —i és— un dels elements que més m'han apassionat com a estímul literari. És cert que, per altra banda, no es troba excessivament present a la meua obra narrativa. I no sé ben bé la causa o el perquè. A Mallorca hi ha dos trens esplèndids i admirables: el del Pla, el qual encara jo vaig conèixer amb les velles locomotores de vapor, i el de Sóller, electricitat a principis dels anys vint i que sembla una cuca foradant les muntanyes.

Que jo recordi —som dels pocs que mai tornen a llegir la pròpia obra publicada, més que per peresa o indiferència, m'han d'entendre, senzillament perquè m'interessa més el futur: el que faré, que no el passat: el que ja està fet—, només en un sol relat o conte el tren hi és present i pro-

tagonitza, juntament amb la mort, l'aventura literària. Es tracta de *Caixa de pi, caixeta de xicarandana* que s'inclou irreverentment al llibre *Morts d'immortalitat* (1995), títol que em va suggerir, amb la seva habitual polissonada i flegma, el poeta Antoni Figuera i amb un pròleg de Jeroni Salom. Això és tot, si exceptuam un pasatge del primer volum de l'autobiografia i memòries literàries: *La innocència de tots els principis (un temps per a l'escepticisme)*, en què hi apareix el «sevillano» en un viatge mig d'aventura i molt més de patiment a Sevilla i, en el vagó que jo ocupava, em va fer companyia durant el trajecte una corda de presos custodiada per uns guàrdies civils. Era a finals dels cinquanta i això, a la plena del franquisme, no s'oblida mai.

El cert, però, és que el tren és un protagonista —no amb ventrell i sang, però sí també amb ventrell, perquè no?, a més de la fusta i tota la ferralla imprescindible que es vulgui, lògicament— d'excepció de la literatura i de la cinematografia.

I de tot això, amb permís del lector, faig contes de parlar.

II

No seré tan ridículament ingenu com per intentar enumerar, d'una manera exhaustiva, totes les obres literàries en les quals el tren és fonamental o essencial i que, en el seu dia, foren traslladades al cinema. La llista resultaria interminable. A més, jo no som ni rata d'arxiu ni d'hemeroteca, ni assidu a les filmoteques —si en ténim cap. Em refiï de la memòria i de les males passades que em fa la memòria, precisament: són una part de l'heterodòxia literària, perquè no?

Em referiré a una novel·la de Patricia Highsmith, autora a la qual tenc en gran consideració i estima, amb el tren —l'atzar o la pèrfida casualitat que envolta dos passatgers: Bruno i Guy— com a fil conductor de la trama narrativa. Certament, ho han intuït: es tracta d'*Strangers on a Train*. De la novel·la en va fer un magnífic film, amb tota

la llibertat que imposa el llenguatge cinematogràfic, el cavaller incorrupte i impassible Alfred Hitchcock. Entre obra narrativa i pel·lícula, al marge de les infidelitats comprensibles, hi ha una simbiosi perfecta. Però no és l'únic exemple, perquè de la Highsmith mateixa el realitzador francès Clément — i d'altres: Wenders, Autant-Lara — va convertir en imatges fílmiques la primera novel·la del cicle protagonitzat per Ripley: *Plein soleil* (en aquesta pel·lícula jo em vaig enamorar de Marie Laforêt, què hi farem!)

També m'agradaria parlar (encara que m'hauré de limitar a citar-les) d'altres gran novel·les que han tengut el seu lloc destacat a la pantalla: *The Age of Innocence*, d'Edith Wharton; *They shoot horses, don't they?*, d'Horace McCoy; *A Room with a View*, de Forster... i Dickens i Poe i Chandler i Hammett i Lampedusa i Déu i sa Mare i *tutti quanti*. Cinema i literatura van estretament lligats, es confonen, fins i tot, es transformen en una parella —heterosexuals, lesbianes, homosexuals, qui és qui?, o ho són tot i tots alhora— de resultats imprevisibles però sorprenents, quan no excepcionals.

¿No va ser Orson Welles qui, amb la seva genialitat i maestria, va fer un Falstaff insuperable?

I per què no citar l'oblidada *La vieille dame indigne*, de René Allio, basada en una novel·la de Bertold Brecht?

Tampoc s'ha d'oblidar la importància que té el tren a la filmografia del *western*, malgrat no hi hagi una obra literària sòlida.

Basta. I punt. Perquè no acabaria mai.

III

Una novel·la d'Emile Zola, l'autor més representatiu de l'estètica del naturalisme, dóna realitat a dos magnífics films —socials?— de diferent època: *La bête humaine* (1938), de Jean Renoir i *Human Desire* (1954), de Fritz Lang.

I dos films, per altra part, en els quals el tren —i sobretot la locomotora— n'és el protagonista per ex-

cel·lència, fins i tot per sobre dels autèntics protagonistes humans: Jean Gabin, Simone Simon, Fernand Ledoux i Julien Garette a la pel·lícula de Renoir i Gloria Grahame, Glen Ford, Broderick Crawford (quin actoràs, cent llamps!) i Dan Seymour al film de Lang. Diria que són dos films d'antologia, d'una sobrietat de llenguatge esplèndida i d'una força narrativa —a través del cel·luloide en blanc i negre— no aconseguida en d'altres films consemblants.

Em diran que *Desigs humans* és un *remake* de *La bèstia humana*, i és cert. Els dos directors, Renoir i Lang, parteixen d'un mateix text narratiu (Zola) i, amb molts pocs canvis conceptuals, eleven a un grau sublim les passions humanes: l'amor, la gelosia, la venjança, la ràbia, la violència... Amb el tren sempre de rerefons, Renoir i Lang arriben quasi a unes mateixes conclusions, però amb final lleugerament diferent: el primer (Renoir) dramatitza fins a les darreres conseqüència l'amor passional, i el protagonista (Gabin) acaba suïcidant-se; mentre que el segon (Lang), segurament per exigències de la productora i de l'ambient sociopolític dels Estats Units d'Amèrica, li dóna (en

aquest cas, Glenn Ford) un tractament diferent i salvador. Canvis de guió i de diàlegs, a més dels geogràfics? Naturalment: Renoir situa l'acció a França i a l'època del Front Popular, Lang a Amèrica del Nord després de la guerra a Corea.

Diferències entre els dos realitzadors? És clar, n'hi ha. Renoir és la simplicitat narrativa, un mestre del naturalisme i amb una gran capacitat per humanitzar els personatges; mentre que Lang és la concisió i parquedat, creador d'un estil propi que no trontolla davant qualsevol possible risc.

I sempre, el tren... el tren de Renoir és de vapor, locomotora amb xemeneia i fumassa per tot arreu (és el més literari, ara, per antic i arcaic); el de Lang ja està modernitzat, locomotora de gas-oil i tot ell més ciclopi.

Voleu una formula per aconseguir una major perfecció possible?

Si em guardau el secret, és aquesta: cinema basat amb la novel·la negra (Hammett, Chandler, Burnett, Williams o Thompson), Robert Mitchum d'interpret principal i el tren que varen destruir els germans Marx.

Per omnia secula seculorum. ■